

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 1(38):1Платон:821.14'06-9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2026.40.22>

Віталій ТУРЕНКО, д-р філос. наук, ст. дослідник
ORCID ID: 0000-0003-0572-9119
e-mail: vitali_turenko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

(ПСЕВДО-)ПЛАТОНІВСЬКИЙ "ГІППАРХ": УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД

Пропонується вперше переклад українською діалогу (Псевдо-)Платона "Гіппарх". Науковий редактор перекладу – д-р філол. наук, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Леся Леонідівна Звонська.

Ключові слова: (Псевдо-)Платон, "Гіппарх", антична філософія, давньогрецька література, давньогрецька філософія, платонівські діалоги.

Діалог "Гіппарх"¹ є яскравим прикладом софістично забарвленої сократичної бесіди, де під прикриттям повсякденних понять (користь, вигода, благо) розгортається тонка філософська рефлексія над сутністю морального вибору, природи користюлюбства та меж індивідуальної вигоди. Водночас цей текст надзвичайно багатий лексично й стилістично, що ставить перед перекладачем і філологом численні виклики – від передачі нюансів давньогрецьких термінів до реконструкції риторичної структури діалогу. Завдання цього діалогу подвійне: з одного боку, діалог реабілітує одну з конститутивних характеристик тирана у греків, поняття *φιλокέρδεια*, шляхом прийняття підходу, який ми знаходимо вже у Платона (і, можливо, вже у Сократа), згідно з яким *κέρδος* (користь, вигода) є благо, коли воно на боці справедливості, а з іншого – він реабілітує конкретного тирана, Гіппарха, зробивши його любителем знань і вихователем афінського народу.

Слід зауважити, що в античності "Гіппарх" (ΙΠΠΑΡΧΟΣ), діалог, якого не згадує Арістофан із Візантії (II ст. до н. е.), був поставлений Фрасіппом (I ст. н. е.) у четверту тетралогію поряд з Алквіадом I і II і Суперниками. Це частина діалогів, автентичність яких заперечується стародавніми джерелами. Спираючись на це давнє судження, сучасні критики часто стверджували про апокрифічність діалогу, надаючи давнім свідченням більше значення, ніж вони заслуговували. В уривку про "Гіппарха" та його культурне значення Клавдій Еліан (II–III ст. н. е.) категорично стверджує: «Платон каже це – якщо "Гіппарх" справді належить Платону» (Ael. V.H. 8.2.15-16). У сучасну епоху сувора і гостра критика А. Бека і Ф. Шляєрмахера була вирішальною: ці два філологи стоять у витоків домінуючої докси, згідно з якою "Гіппарха" слід розглядати як діалог, написаний не Платоном» (Scrofanì, 2021), тобто "spuria". Тому цілком логічним і постає те, що в нових англомовних фундаментальних монографіях, які присвячені стилеметрії Платона, взагалі цей діалог не згадується (Migliori, 2023, с. 136; Schofield, 2023, с. 22–23). У французькій історіографії авторство цього тексту вказується частіше за все як "Псевдо-Платон" (франц. pseudo-Platon) (Scrofanì, 2021).

Через це вказаний діалог часто асоціюється з іншим – "Мінос", який сучасна критика також вважає апокрифічним. Асоціація обмежується викликом таких аспектів:

- це два діалоги, у яких Сократ дискутує з анонімом;

- вони використовують однакові діалектичні процеси;
- обидва перериваються екскурсом, присвяченим однієму персонажу діалогу.

Це єдині два діалоги в *Corpus Platonicum*, назва яких узятя не від імені співрозмовника Сократа, а від імені головного героя діалогу (Pangle, 1987, р. 78). Нарешті, ці екскурси часто розглядалися окремо від їх контексту. Грунтуючись на цій подібності, багато вчених змогли стверджувати, що ці два діалоги були написані одним автором, але що ним явно не є сам Платон (Соорер, 1997, р. 609).

Якщо говорити про стилістику оригінального тексту, то він демонструє характерні риси аттичної прозової мови IV ст. до н. е., зокрема її діалектичну пластичність, багатозначність лексики та розгалуженість синтаксичних структур. У цьому діалозі Платон свідомо використовує просту, майже розмовну форму викладу, яка, проте, сповнена прихованих філософських змістів і термінологічних пасток. Однією з ключових лексичних особливостей є часте вживання понять на позначення користі (*κερδαίνειν*, *κέρδος*, *φιλοκερδής*), які мають не лише економічний, а й глибоко моральний і політичний сенс. Їхній смисл уточнюється й відтіняється шляхом риторичних питань, прикладів із повсякденного життя, а також завдяки майстерному використанню антонімічних пар (*ἀγαθόν* – *κακόν*, *χρηστός* – *πονηρός*, *κέρδος* – *ζημία*). Особливої уваги заслуговує спосіб аргументації Сократа, що побудований на постійному підведенні співрозмовника до апорії через серію логічних пасток та перевірку на послідовність у судженнях (цей метод *Platonic elenchus* часто супроводжується використанням дієслів думки – *δοκείν*, *οἶσθαι*, *νομίζειν*). Синтаксис діалогу є динамічним: короткі репліки, численні анафоричні та катастрофічні звороти, ідіоматичні конструкції, звернення до співрозмовника через займенники та вигуки, що посилює емоційне забарвлення і відчуття реального діалогу. Особливий інтерес викликають вставні етимологічні, культурні та історичні референції: згадки про давньогрецькі реалії (герми, Панафінеї, поети тощо) органічно вплетені в хід дискусії, надаючи тексту документальної щільності й водночас універсалізуючи його філософський сенс. Платон досягає семантичної насиченості через багаторівневе накладання прямих і переносних значень, гру з жанровими межами (між діалогом і моральним трактатом), а також через залучення елементів софістики, що

¹ Гіппарх (давньогрец. Ἰππάρχος, помер 514 р. до н. е.), якому присвячений цей діалог, був членом правлячого класу Афін і одним із синів Пісістрата. Він був тираном міста Афін з 528/527 рр. до н. е. до його вбивства тиранобивцями Гармодієм і Арістогейтоном у 514 р. до н. е.

слугує одночасно й критикою, і розвитком традиції грецької діалектики.

Перекладацька стратегія на основі оригінального тексту (Plato, 1910) ґрунтується на принципах максимальної текстурального буквализму, уважного відтворення філософської термінології, збереження історико-культурного контексту й адаптації складних місць для сучасного академічного читача. Особливу увагу приділено відповідності грецьких понять їхнім українським еквівалентам, а також наявності паралельного оригіналу для філологічного аналізу. Такий підхід забезпечує як точність, так і можливість використання тексту у філософських і філологічних дослідженнях. Також при здійсненні

перекладу бралися до уваги переклади іноземними мовами, а саме англійською (Plato, 1927), французькою (Platon, 1930, 2014) та німецькою (Platon, 1855). Це допомогло виявити місця, які могли залишитися недостатньо розкритими у власному перекладі або навпаки – ті, що традиційно отримують розлогіший виклад. Адже застосування іншомовних перекладів – це не просто допоміжний інструмент, а важливий етап критичної роботи над перекладом, що гарантує філологічну точність, концептуальну глибину і методологічну прозорість результату. Такий підхід сприяє і науковій, і педагогічній, і культурній цінності українського перекладу.

κέρδος, -ους	користь	ζημία, -ας	збиток, збитки
κερδαλέος, -α, -ον	корисний	ωφέλιμον, -ου	корисне
κερδαίνω	отримувати користь	άνωφελές, -οὔς	некорисне
φιλοκερδής, -ές	користолюбний, користолюбець	ἄξιον, -ου	цінне, варте
φιλοκερδία, -ας	користолюбство	κακόν, -οῦ	зло
ἀγαθόν, -οῦ	добро	ἄγνοια, -ας	незнання
γνώσις, -εως	знання	ὁμολογία, -ας	згода

Πλάτων ἸΠΠΑΡΧΟΣ

<p style="text-align: center;">ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΕΤΑΙΡΟΣ</p> <p>[225] [a] ΣΩ. Τί γάρ τὸ φιλοκερδές; τί ποτέ ἐστιν, καὶ τίνας οἱ φιλοκερδεῖς; ΕΤ. Ἐμοὶ μὲν δοκοῦσιν οἱ ἂν κερδαίνειν ἀξιώσιν ἀπὸ τῶν μηδενὸς ἀξίων. ΣΩ. Πότερον οὖν σοὶ δοκοῦσιν γινώσκοντες ὅτι οὐδενὸς ἐστὶν ἀξία, ἢ ἀγνοοῦντες; εἰ γὰρ ἀγνοοῦντες, ἀνοήτους λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς. ΕΤ. Ἄλλ' οὐκ ἀνοήτους λέγω, ἀλλὰ πανούργους καὶ [b] πονηροὺς καὶ ἥπτους τοῦ κέρδους, γινώσκοντας ὅτι οὐδενὸς ἀξία ἐστὶν ἀφ' ὧν τολμῶσι κερδαίνειν, ὅμως τολμᾶν φιλοκερδεῖν δι' ἀναισχυντίαν. ΣΩ. Ἄρ' οὖν τιόνδε λέγεις τὸν φιλοκερδῆ, οἷον ἂν φυτεύων γεωργὸς ἀνήρ καὶ γινώσκων ὅτι οὐδενὸς ἀξίον τὸ φυτόν, ἀξιοῖ ἀπὸ τούτου ἐκτραφέντος κερδαίνειν; ἄρα τοιοῦτον αὐτὸν λέγεις; ΕΤ. Ἀπὸ παντὸς ὃ γέ φιλοκερδής, ὡ Σώκρατες, οἶεται δεῖν κερδαίνειν. ΣΩ. Μή μοι οὕτως εἰκῆ, ὥσπερ τι ἡδικημένος ὑπὸ τινος, [c] ἀλλὰ προσέχων ἐμοὶ τὸν νοῦν ἀπόκριαι, ὥσπερ ἂν εἰ ἐξ ἀρχῆς πάλιν ἠρώτων· οὐχὶ ὁμολογεῖς τὸν φιλοκερδῆ ἐπιστήμονα εἶναι περὶ τῆς ἀξίας τούτου ὅθεν κερδαίνειν ἀξιοῖ; ΕΤ. Ἐγώ γε. ΣΩ. Τίς οὖν ἐπιστήμων περὶ φυτῶν τῆς ἀξίας, ἐν ὁποῖα ἀξία φυτευθῆναι καὶ ὦρα καὶ χώρα; ἴνα τι καὶ ἡμεῖς τῶν σοφῶν ῥημάτων ἐμβάλωμεν, ὧν οἱ δεξιοὶ περὶ τὰς δίκας καλλιεποῦνται. [d] ΕΤ. Ἐγὼ μὲν οἶμαι γεωργόν. ΣΩ. Τὸ οὖν ἀξίον κερδαίνειν ἄλλο τι λέγεις ἢ οἶεσθαι δεῖν κερδαίνειν; ΕΤ. Τοῦτο λέγω. ΣΩ. Μὴ τοίνυν με ἐπιχειρεῖ ἐξαπατᾶν, ἄνδρα πρεσβύτερον [226] [a] ἤδη οὕτω νέος ὢν, ἀποκρινόμενος ὥσπερ νυνδὴ ἂ οὐδ' αὐτὸς οἶει, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς εἶπέ· ἄρ' ἐστὶν ὄντινα οἶει γεωργικὸν ἄνδρα γινόμενον, καὶ γινώσκοντα ὅτι οὐδενὸς ἀξίον φυτεύει τὸ φυτόν, οἶεσθαι ἀπὸ τούτου κερδαίνειν; ΕΤ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.</p>	<p>Сократ та співрозмовник¹ [225a] Сократ: Що таке користолюбство (<i>φιλοκερδές</i>)?² Що це дійсно таке і хто є користолюбцями? Співрозмовник: Мені здається, що це ті, хто [вважають, що] можуть отримати користь від речей, які не мають жодної цінності. Сократ: Отже, на твою думку, вони знають, що ці речі не мають цінності чи не знають [цього]? Бо якщо вони не знають, то ти називаєш користолюбцями нерозумними людьми. Співрозмовник: Але я не називаю їх нерозумними, а готовими на все³, [b] лихими (<i>πανούργους καὶ πονηρούς</i>), й залежними від жадоби користі, які, усвідомлюючи, що те, з чого вони наважуються отримувати її, нічого не варте, все одно через безсоромність наважуються прагнути користі. Сократ: Отже, ти кажеш, що користолюбець подібний до землероба (<i>γεωργός</i>), який, знаючи, що рослина не варта нічого, все одно очікує отримати з неї користь? Чи це ти маєш на увазі? Співрозмовник: Принаймні користолюбець, Сократе, думає, що повинен отримувати користь з усього. Сократ: Не відповідай мені так необдуманно, як ніби тебе обрали, [c] а слухай уважно і відповідай [так], наче ми починаємо з самого початку [розмови]. Чи не погоджуєшся ти, що користолюбець має знання про цінність того, з чого він прагне отримати користь? Співрозмовник: Так, погоджуюсь. Сократ: Хто ж тоді знається на цінності рослин і знає, в який час їх саджати та в якому місці, щоб і ми могли висловити⁴ кілька мудрих слів, якими знавці права прикрашають свої промови. [d] Співрозмовник: Я вважаю, що це землероб. Сократ: А чи ти маєш на увазі, що вважати щось вигідним (<i>ἀξίον κερδαίνειν</i>)⁵ означає думати, що це має приносити користь? Співрозмовник: Саме так. Сократ: Та гаразд, ти, ще такий молодий, не намагайся обдурити мене, вже стару людину, [226a] відповівши мені так само, як раніше, у тому, у чому ти не впевнений; скажи мені, що ти вважаєш правдою: чи може бути, на твою думку, землероб, який знає, що рослина нічого не варта, але все ж очікує отримати з неї користь?</p>
---	--

¹ "ἑταῖρος" в англ. тексті "friend" (Plato, 1927, с. 279), в німец. "Freund" (Platon, 1855), франц. "le disciple" (Platon, 1930, с. 80) / l'anonyme" (Platon, 2014, с. 847).

² Латинною "lucri cupiditas"; англ. "love of gain" (Plato, 1927, с. 279), франц. "la cupidité" (Platon, 1930, с. 80) / l'amour du gain" (Platon, 2014, с. 847), німец. "Gewinnsucht" (Platon, 1855, с. 231).

³ У давньогрецькій лінгвокультурі лексема "πανούργος" має фактично абсолютно протилежні семантичні значення. З одного боку, негативна конотація, пов'язана з лукавством, хитрістю людини, яке зустрічаємо у Есхіла, Евріпіда, Софокла і Арістофана (A.Ch.384, E.Alc.766, Hipp.1400, Нес.1257; Ag. Ach.311, Eq.249-250, 450; S.Ph.448) та з іншого – більш позитивна, як вправність, кмітливість у Арістотеля, Плутарха, Полібія та Афінєя (Arist.EN1144a28; Pl.R.409c; Plu. 2.28a: Sup., Plb.5.75.2; Ath.9.407a). У Платона ж ми зустрічаємо це слово як в цьому діалозі, так і в "Софісті" (Sph.239c) в негативному значенні як прикметник.

⁴ Букв. ἐμβάλωμεν – "ми могли б укинути".

⁵ Ідея "вважати щось вигідним" протиставляється істинному знанню про цінність речей, що підкреслює різницю між уявленнями і реальністю.

ΣΩ. Τί δέ; ἵππικὸν ἄνδρα γινώσκοντα ὅτι οὐδενὸς ἄξια σιτία τῷ ἵππῳ παρέχει, ἀγνοεῖν αὐτὸν οἶεи ὅτι τὸν ἵππον διαφθείρει;
 ΕΤ. Οὐκ ἔγωγε. [b]
 ΣΩ. Οὐκ ἄρα οἶεταί γε ἀπὸ τούτων κερδαίνειν τῶν σιτίων τῶν μηδενὸς ἀξίων.
 ΕΤ. Οὐχί.
 ΣΩ. Τί δέ; κυβερνήτην μηδενὸς ἄξια ἰστία καὶ πηδάλια τῆ νηὶ παρεσκευασμένον ἀγνοεῖν οἶεи ὅτι ζημιωθήσεται καὶ κινδυνεύσει καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσει καὶ ἂν ἀγῆ πάντα;
 ΕΤ. Οὐκ ἔγωγε.
 ΣΩ. Οὐκ ἄρα οἶεταί γε κερδαίνειν ἀπὸ τῶν σκευῶν τῶν [c] μηδενὸς ἀξίων.
 ΕΤ. Οὐ γάρ.
 ΣΩ. Ἀλλὰ στρατηγὸς γινώσκων ὅτι ἡ στρατιὰ αὐτῷ οὐδενὸς ἄξια ὅπλα ἔχει, οἶεταί ἀπὸ τούτων κερδαίνειν καὶ ἀξιοῖ κερδαίνειν;
 ΕΤ. Οὐδαμῶς.
 ΣΩ. Ἄλλ' αὐλητῆς αὐλοῦς οὐδενὸς ἀξίους ἔχων ἢ κιθαριστῆς λύραν ἢ τοξότης τόξον ἢ ἄλλος ὀπισσοῦν συλλήβδην τῶν δημιουργῶν ἢ τῶν ἄλλων τῶν ἐμφρόνων ἀνδρῶν μηδενὸς ἄξια ὄργανα ἢ ἄλλην παρασκευὴν ἠγνιασοῦν ἔχων ἀπὸ τούτων οἶεταί κερδαίνειν;
 [d]
 ΕΤ. Οὐκοῦν φαίνεται γε.
 ΣΩ. Τίνας οὖν ποτε λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς; οὐ γάρ που τούτους γε οὐς διεληλύθαμεν, «ἀλλ'» οἵπινες γινώσκοντες τὰ οὐδενὸς ἄξια ἀπὸ τούτων οἶονται δεῖν κερδαίνειν· ἀλλ' οὕτω μὲν, ὡς θαυμάσιε, ὡς σὺ λέγεις, οὐκ ἔστ' ἀνθρώπων οὐδεὶς φιλοκερδῆς.
 ΕΤ. Ἄλλ' ἐγώ, ὦ Σώκρατες, βούλομαι λέγειν τούτους φιλοκερδεῖς εἶναι, οἱ ἕκαστοτε ὑπὸ ἀπληστίας καὶ πάνυ [e] σμικρὰ καὶ ὀλίγου ἄξια καὶ οὐδενὸς γλίχονται ὑπερφυῶς καὶ φιλοκερδοῦσιν.
 ΣΩ. Οὐ δήπου, ὦ βέλτιστε, γινώσκοντες ὅτι οὐδενὸς ἀξία ἔστιν· τοῦτο μὲν γάρ ἦδη ἡμᾶς αὐτοὺς τῷ λόγῳ ἐξηλέγξαμεν ὅτι ἀδύνατον.
 ΕΤ. Ἐμοιγε δοκεῖ.
 ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὴ γινώσκοντες, δῆλον ὅτι ἀγνοοῦντες, οἴομενοι δὲ τὰ οὐδενὸς ἄξια πολλοῦ ἄξια εἶναι.
 ΕΤ. Φαίνεται.
 ΣΩ. Ἄλλο τι οὖν οἶ γε φιλοκερδεῖς φιλοῦσι τὸ κέρδος;
 ΕΤ. Ναί.
 ΣΩ. Κέρδος δὲ λέγεις ἐναντίον τῆ ζημίας;
 [227]
 [a] ΕΤ. Ἐγωγε.
 ΣΩ. Ἔστιν οὖν ὅτ' ἀγαθὸν ἐστὶ ζημιοῦσθαι;
 ΕΤ. Οὐδενί.
 ΣΩ. Ἀλλὰ κακόν;
 ΕΤ. Ναί.
 ΣΩ. Βλάπτονται ὑπὸ τῆς ζημίας ἄρα ἄνθρωποι.
 ΕΤ. Βλάπτονται.
 ΣΩ. Κακὸν ἄρα ἡ ζημία.
 ΕΤ. Ναί.
 ΣΩ. Ἐναντίον δὲ τῆ ζημίας τὸ κέρδος.
 ΕΤ. Ἐναντίον.
 ΣΩ. Ἀγαθὸν ἄρα τὸ κέρδος.
 ΕΤ. Ναί.
 [b] ΣΩ. Τοὺς οὖν τὸ ἀγαθὸν φιλοῦντας φιλοκερδεῖς καλεῖς.
 ΕΤ. Ἔοικεν.
 ΣΩ. Οὐ μανικούς γε, ὦ ἑταῖρε, λέγεις τοὺς φιλοκερδεῖς· ἀλλὰ οὐ αὐτὸς πότερον φιλεῖς ὃ ἂν ἀγαθὸν ᾖ, ἢ οὐ φιλεῖς;
 ΕΤ. Ἐγωγε.
 ΣΩ. Ἔστι δὲ τι ἀγαθόν, ὃ οὐ φιλεῖς, ἀλλὰ κακόν;
 ΕΤ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.
 ΣΩ. Ἀλλὰ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἴσως φιλεῖς.
 ΕΤ. Ναί.
 ΣΩ. Ἐροῦ δή καὶ ἐμὲ εἰ οὐ καὶ ἐγώ· ὁμολογήσω γὰρ καὶ [c] ἐγώ σοι φιλεῖν τὰγαθὰ· ἀλλὰ πρὸς ἐμοὶ καὶ σοὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἅπαντες οὐ δοκοῦσί σοι τὰγαθὰ φιλεῖν, τὰ δὲ κακὰ μισεῖν;
 ΕΤ. Ἐμοιγε φαίνεται.
 ΣΩ. Τὸ δὲ κέρδος ἀγαθὸν ὡμολογήσαμεν;

Співрозмовник: Ні, присягаюсь Зевсом, не вважаю.
Сократ: А що скажеш про коняря, який знає, що харч для його коня геть не вартий? Чи він не розуміє, що це шкодить коню?
Співрозмовник: Ні, я так не думаю. [b]
Сократ: Отже, він не вважає, що отримає користь з цього харчу.
Співрозмовник: Ні, не вважає.
Сократ: А щодо керманіча (*κυβερνήτην*), який знає, що його вітрила та кермо геть не варті? Чи він не розуміє, що це зашкодить кораблю і ризикує як сам загинути, так і втратити корабель з усім його вантажем?
Співрозмовник: Я не знаю.
Сократ: Отже, він не очікує отримати користь з таких засобів (*σκευῶν*), [c] які геть не варті.
Співрозмовник: Ні, звичайно.
Сократ: А щодо стратега (*στρατηγός*), який знає, що його військо має зброю, яка геть не варта? Чи він очікує отримати користь з цього?
Співрозмовник: Ні в жодному разі.
Сократ: Але чи вважаєш, наприклад, що авлет (*αὐλητής*), який має геть не варті авлоси, або кіфарист, який має ліру, або стрілець, який має лук, або будь-який інший ремісник чи інша розумна людина, що має геть не варті знаряддя чи інше начиння (*ὄργανα ἢ ἄλλην παρασκευήν*), що вони можуть отримати користь від цього?
 [d]
Співрозмовник: Ясно, що ні.
Сократ: Тож кого ти саме називаєш користоловцями? Адже, напевно, не тих, про кого ми вже говорили, «а» тих, хто, знаючи, що речі не варті нічого, вважають, що слід отримувати з цього користь. Але, в такому разі, як ти кажеш дивний чоловіче/чудаче, не існує жодної людини, яка була б користоловцем.
Співрозмовник: Втім, Сократе, я хочу сказати, що користоловцями є ті, хто через [власну] жадібність (*ἀπληστίας*)¹ стає надмірно прив'язаним навіть [e] до дуже дріб'язкових речей, які мають невелику або мізерну (*σμικρὰ καὶ ὀλίγου*) цінність, і прагнуть отримати від них користь.
Сократ: Принаймні, мій любий друже, не знаючи, що ці речі геть не варті, вони прагнуть скористатися ними, тому що ми щойно переконали себе, що це неможливо.
Співрозмовник: Так, мені здається.
Сократ: Отже, якщо вони цього не знають, то вони помиляються, вважаючи що те, що нічого не варте, має велику цінність.
Співрозмовник: Мабуть.
Сократ: Чи можна сказати, що користоловці люблять користь?
Співрозмовник: Так.
Сократ: І чи не є користь протилежним до збитків (тῆ ζημίας)?
 [227a]
 [a] **Співрозмовник:** Так, цілком.
Сократ: Чи є комусь корисним зазнавати збитків?
Співрозмовник: Ні, нікому.
Сократ: Отже, [збиток] – це зло?
Співрозмовник: Так.
Сократ: Люди зазнають шкоди через збитки.
Співрозмовник: Так.
Сократ: Отже, збиток – це зло.
Співрозмовник: Так.
Сократ: І користь протилежна збиткам.
Співрозмовник: Так.
Сократ: Отже, користь – це добро.
Співрозмовник: Так.
Співрозмовник: Так.
 [b] **Сократ:** Отже, ті, хто любить благо (*ἀγαθόν*), є користоловцями.
Співрозмовник: Схоже на те.
Сократ: Тоді не можна називати користоловців безумними. А сам ти, чи любиш те, що є добрим, чи ні?
Співрозмовник: Так, люблю.
Сократ: Чи є щось добре, що ти не любиш, але любиш зло?
Співрозмовник: Ні, клянусь Зевсом, немає.
Сократ: Отже, ти любиш будь-яке добро?
Співрозмовник: Так.
Сократ: Тож запитай і мене, чи це не стосується також і мене; адже я теж зізнаюся [c] тобі, що люблю добро. Але, окрім нас із тобою, хіба тобі не здається, що всі інші люди також люблять добро, а зло ненавидять?
Співрозмовник: Мені здається, що так.
Сократ: І ми погодилися, що користь – це добро?

¹ Лексема "жадібність" підкреслює тут емоційну природу прагнення до вигоди, яке може бути ірраціональним.

<p>ΕΤ. Ναί. ΣΩ. Πάντες αὐ φιλοκερδεῖς φαίνονται τοῦτον τὸν τρόπον· ὃν δὲ τὸ πρότερον ἐλέγομεν, οὐδεὶς ἦν φιλοκερδῆς. ποτέρω οὖν ἂν τις τῶ λόγῳ χρώμενος οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνοι;</p> <p>ΕΤ. Εἴ τις, ὦ Σώκρατες οἶμαι ὀρθῶς λαμβάνοι τὸν [d] φιλοκερδῆ. ὀρθῶς δ' ἐστὶ τοῦτον ἡγεῖσθαι φιλοκερδῆ, ὅς ἂν σπουδάζῃ ἐπὶ τοῦτοις καὶ ἀξιοὶ κερδαίνειν ἀπ' αὐτῶν, ἀφ' ὧν οἱ χρηστοὶ οὐ τολμῶσι κερδαίνειν.</p> <p>ΣΩ. Ἄλλ' ὀρθῶς, ὦ γλυκύτατε, τὸ κερδαίνειν ἄρτι ὠμολογήσαμεν εἶναι ὠφελῆσθαι. ΕΤ. Τί οὖν δὴ τοῦτο; ΣΩ. Ὅτι καὶ τόδε αὐτῷ προσωμολογήσαμεν, βούλεσθαι τὰ ἀγαθὰ πάντας καὶ ἀεὶ. ΕΤ. Ναί. ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ οἱ ἀγαθοὶ πάντα τὰ κέρδη βούλονται ἔχειν, εἴπερ ἀγαθὰ γέ ἐστιν. [e] ΕΤ. Οὐκ ἀφ' ὧν γε μέλλουσιν, ὦ Σώκρατες, βλαβῆσθαι τῶν κερδῶν. ΣΩ. Βλαβῆσθαι δὲ λέγεις ζημιώσασθαι ἢ ἄλλο τι;</p> <p>ΕΤ. Οὐκ, ἀλλὰ ζημιώσασθαι λέγω. ΣΩ. Ὑπὸ τοῦ κέρδους οὖν ζημιοῦνται ἢ ὑπὸ τῆς ζημίας ἀνθρώποι; ΕΤ. Ὑπὸ ἀμφοτέρων· καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς ζημίας ζημιοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ κέρδους τοῦ πονηροῦ. ΣΩ. Ἦν δοκεῖ οὖν τί σοι χρηστὸν καὶ ἀγαθὸν πρᾶγμα πονηρὸν εἶναι; ΕΤ. Οὐκ ἔμοιγε. [228] [a] ΣΩ. Οὐκοῦν ὠμολογήσαμεν ὀλίγον πρότερον τὸ κέρδος τῆς ζημίας κακῶ ὄντι ἐναντίον εἶναι; ΕΤ. Φημί. ΣΩ. Ἐναντίον δὲ ὃν κακῶ ἀγαθὸν εἶναι; ΕΤ. Ὁμολογήσαμεν γάρ. ΣΩ. Ὅρθῶς οὖν, ἐπιχειρεῖς με ἐξαπατᾶν, ἐπίτηδες ἐναντία λέγων οἷς ἄρτι ὠμολογήσαμεν. ΕΤ. Οὐ μὰ Δία, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τούναντίον σύ με ἐξαπατᾷς καὶ οὐκ οἶδα ὅπῃ ἐν τοῖς λόγοις ἄνω καὶ κάτω στρέφεις. [b] ΣΩ. Εὐφήμει· οὐ μεντᾶν καλῶς ποιοῖν οὐ πειθόμενος ἀνδρὶ ἀγαθῷ καὶ σοφῷ. ΕΤ. Τίτι τοῦτω; καὶ τί μάλιστα; ΣΩ. Πολίτη μὲν ἐμῷ τε καὶ σῷ, Πεισιστράτου δὲ υἱεῖ τοῦ ἐκ Φιλαιδῶν, Ἰππάρχου, ὃς τῶν Πεισιστράτου παιδῶν ἦν πρᾶξυτατος καὶ σοφώτατος, ὃς ἄλλα τε πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα σοφίας ἀπεδείξατο, καὶ τὰ Ὀμήρου ἔπη πρῶτος ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνί, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ραψωδοῦς Παναθηναίους ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διέναι, ὡσπερ νῦν ἐπὶ [c] οἶδε ποιοῦσιν, καὶ ἐπ' Ἀνακρέοντα τὸν Τήιον πεντηκόντορον στείλας ἐκόμισεν εἰς τὴν πόλιν, Σιμωνίδην δὲ τὸν Κεῖον αἰεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, μεγάλοις μισθοῖς καὶ δώροις πείθων· ταῦτα δ' ἔποιε βουλόμενος παιδεύειν τοὺς πολίτας, ἵν' ὡς βελτίστων ὄντων αὐτῶν ἄρχοι, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδεὶν σοφίας φθονεῖν, ἅτε ὧν καλὸς τε κἀγαθός. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ οἱ περὶ τὸ ἄστυ τῶν πολιτῶν πεπαιδευμένοι ἦσαν καὶ [d] ἐθαύμαζον αὐτὸν ἐπὶ σοφίᾳ, ἐπιβουλεύων αὐ τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς παιδεύσαι ἔστησεν αὐτοῖς Ἑρμᾶς κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεως καὶ τῶν δῆμων ἐκάστων, κάπειτα τῆς σοφίας τῆς αὐτοῦ, ἦν τ' ἔμαθεν καὶ ἦν αὐτὸς ἐξηῦρεν, ἐκλεξάμενος</p>	<p>Співрозмовник: Так. Сократ: Усі, таким чином, здаються користюлюбцями в цьому сенсі; проте у тому значенні, про яке ми говорили раніше, не було жодного користюлюбця. Тож, якого способу міркування, на твою думку, слід дотримуватися, аби не помилитися? Співрозмовник: Якщо хтось, Сократе, на мою думку, правильно розуміє [d] користюлюбця. І правильно слід вважати користюлюбцем людину, яка прагне до таких речей і вважає за потрібне отримувати користь від того, з чого добродесні люди не наважуються отримувати користь (ἀφ' ὧν οἱ χρηστοὶ οὐ τολμῶσι κερδαίνειν)¹. Сократ: Але ж, бачиш, милий, ми щойно погодилися, що отримання користі є корисним. Співрозмовник: Що ж це означає? Сократ: Що ми також погодилися з тим, що всі завжди бажають добра. Співрозмовник: Так. Сократ: Отже, благі люди бажають отримувати всі користі, якщо вони є благами. [e] Співрозмовник: [Так, тільки] не від таких користей, від яких вони, Сократе, зазнають шкоди. Сократ: Коли ти говориш "зазнати шкоди," ти маєш на увазі збитки чи щось інше? Співрозмовник: Ні, я маю на увазі збитки. Сократ: Отже, люди зазнають збитків через користь чи через втрати? Співрозмовник: В обох випадках, адже вони зазнають збитків і через втрати, і через погану користь. Сократ: Чи ти вважаєш, що корисна (χρηστὸν) і добра річ може бути поганою? Співрозмовник: Ні, не думаю. [228a] [a] Сократ: Отже, ми погодилися трохи раніше, що користь є протилежною збитку, який є злом? Співрозмовник: Так, я згодний. Сократ: І що протилежне злу є добро? Співрозмовник: Ми погодилися. Сократ: То ти бачиш, що намагася мене обдурити, навмисно кажучи протилежне тому, що ми щойно погодилися. Співрозмовник: Ні, присягаюсь Зевсом, Сократе, ти мене обдурюєш і я не розумію, як це ти так крутиш словами туди-сюди². [b] Сократ: Будь спокійним; адже я б не чинив правильно, якби не послухався добродесної і мудрої людини. Співрозмовник: Кого ти маєш на увазі? І в чому? Сократ: Твого і мого співгромадянина, сина Пісістрата з роду Філаїдів, Гіппарха, який був найстаршим і наймудрішим з дітей Пісістрата, що зробив багато прекрасних і мудрих справ, [адже] вперше приніс до цієї країни поеми Гомера, змусив рапсодів на Панафінеях виголошувати їх по черзі, як це роблять і досі. [c] Він [також] відправив корабель до Анакраонта з Теоса³ і привіз його до міста та завжди тримав біля себе Сімоніда з Кеоса⁴, обсилаючи його розкішними нагородами та подарункам; він робив все це, бажаючи виховати громадян, щоб правити ними, як найкращими. Він не вважав за потрібне заздрити комусь у мудрості, оскільки сам був прекрасним і добрим. Коли ж ті, хто був у місті, стали освіченими і [d] захоплювалися його мудрістю, то він, бажаючи виховати й тих, хто в сільській місцевості, поставив герми⁵ вздовж доріг між містом і кожним демом, і потім він вибрав те, що він вважав найбільшим з мудрості, яку він дізнався і яку сам винайшов, і і довівши</p>
---	---

¹ Ця фраза вводить моральний аспект у визначення "користюлюбця": порядні люди не шукають користі з недостойних або сумнівних джерел.

² Букв. "крутиш у словах вгору і вниз" (ἀνω καὶ κάτω στρέφεις). Усталена ідіома яка неодноразово зустрічається в платонівському корпусі (Наприклад, Gorg. 511a 1–5). Про використання цих давньогрецьких прислівників у Платона можна прочитати окрему статтю: Heitsch, E. (1991). ἀνω κάτω bei Platon, Rheinisches Museum für Philologie, 134, 1991, 276–287.

³ Анакреонт (давньогрецьк. Ἀνακρέων ὁ Τήϊος; бл. 573 – бл. 495 рр. до н. е.) – античний ліричний поет, відомий своїми застільними піснями та еротичними віршами. Пізніше греки включили його до канонічного списку Дев'яти ліричних поетів. Усю свою поезію Анакреонт писав іонічним діалектом давньогрецької мови. Як і його ранньогрецька лірика, її створювали для співу або декламації під музичний супровід, зазвичай ліри. Поезія Анакреонта торкалася універсальних тем кохання, закоханості, розчарування, гулянок, вечірок, спостережень за повсякденними людьми та життям.

⁴ Сімонід Кеоський (давньогрецьк. Σιμωνίδης ὁ Κεῖος; бл. 556 – 468 рр. до н. е.) – античний ліричний поет, народився на о. Кеос. Вчені елліністичної Александрії включили його в канонічний список Дев'яти ліричних поетів, які вважалися ними гідними критичного вивчення.

⁵ Герма (давньогрецьк. ἔρμηξ, множина ἑρμαί) – це скульптура з головою та, можливо, тулубом над простою, зазвичай квадратною нижньою частиною, на якій також можуть бути вирізані чоловічі статеві органи. Герми отримали таку назву або тому, що голова Гермеса була найпоширенішою, або через їх етимологічний зв'язок із грецьким словом ἑρματα (hērmata, що означає "брили каменю"), яке спочатку взагалі не стосувалося Гермеса. Форма виникла у Стародавній Греції та була прийнята римлянами (так звана терсугіае) і відроджена в епоху Відродження у формі атлантів.

ἃ ἤγετο σοφώτατα εἶναι, ταῦτα αὐτὸς ἐντείνας εἰς ἐλεγείων αὐτοῦ ποιήματα καὶ ἐπιδείγματα τῆς σοφίας ἐπέγραψεν. [e] ἵνα πρῶτον μὲν τὰ ἐν Δελφοῖς γράμματα τὰ σοφὰ ταῦτα μὴ θαυμάζοιεν οἱ πολῖται αὐτοῦ, τὸ τε "Γνώθι σαυτὸν" καὶ τὸ "Μηδὲν ἄγαν" καὶ ἅλλα τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ ἱππάρχου ῥήματα μᾶλλον σοφὰ ἡγοῖντο, ἔπειτα παριόντες ἄνω καὶ κάτω καὶ ἀναγιγνώσκοντες καὶ γεῦμα λαμβάνοντες αὐτοῦ τῆς σοφίας φοιτῶν ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ παιδευθῆσομενοι. ἔστων δὲ δύο τῶπιγράμματα· ἐν μὲν τοῖς [229] [a] ἐπ' ἀριστερὰ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκάστου ἐπιπέγραπται λέγων ὁ Ἑρμῆς ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεος καὶ τοῦ δήμου ἔστηκεν, ἐν δὲ τοῖς ἐπὶ δεξιᾷ - μνημα τὸδ' ἱππάρχου·

στῆχε δίκαια φρονῶν
φρσίν. ἔστι δὲ τῶν ποιημάτων καὶ ἄλλα ἐν ἄλλοις Ἑρμαῖς πολλὰ καὶ καλὰ ἐπιγεγραμμένα· ἔστι δὲ δὴ καὶ τοῦτο ἐπὶ τῆ Στεριακῆ ὁδῶ, ἐν ᾧ λέγει -

[b] μνημα τὸδ' ἱππάρχου· μὴ φίλον ἐξαπάτα.
ἐγὼ οὐν σὲ ἔμοι ὄντα φίλον οὐ δήπου τολμῶν ἂν ἐξαπατᾶν καὶ ἐκείνῳ τοιοῦτῳ ὄντι ἀπιστεῖν, οὐ καὶ ἀποθανόντος τρία ἔτη ἐτυραννεύθησαν Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἱππίου, καὶ πάντων ἂν τῶν παλαιῶν ἤκουσας ὅτι ταῦτα μόνον τὰ ἔτη τυραννίς ἐγένετο ἐν Ἀθῆναις, τὸν δ' ἄλλον χρόνον ἐγγύς τι ἔζων Ἀθηναῖοι ὥσπερ ἐπὶ Κρόνου βασιλεύοντος. λέγεται δὲ ὑπὸ τῶν χαριστέρων ἀνθρώπων καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ [c] γενέσθαι οὐ δι' ἃ οἱ πολλοὶ ᾔδησαν, διὰ τὴν τῆς ἀδελφῆς ἀμίαν τῆς κανηφορίας - ἐπεὶ τοῦτο γε εὐήθες - ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀρμόδιον γεγονέναι παιδικὰ τοῦ Ἀριστογείτονος καὶ πεπαιδευθῆσθαι ὑπ' ἐκείνου, μέγα δ' ἐφρόνει ἄρα καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἐπὶ τῷ παιδεύσει ἀνθρώπων, καὶ ἀνταγωνιστὴν ἤγετο εἶναι τὸν ἱππάρχον. ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ χρόνῳ αὐτὸν τὸν [d] Ἀρμόδιον τυγχάνει ἐρῶντά τινας τῶν νέων τε καὶ καλῶν καὶ γενναίων τῶν τότε - καὶ λέγουσι τοῦνομα αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ οὐ μὲμνημαι - τὸν οὐν νεανίσκον τοῦτον τέως μὲν θαυμάζειν τὸν τε Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα ὡς σοφοῦς, ἔπειτα συγγενόμενον τῷ ἱππάρχῳ καταφρονῆσαι ἐκείνων, καὶ τοὺς περιελγήσαντας ταῦτη τῆ ἀπίαι οὕτως ἀποκτεῖναι τὸν ἱππάρχον.

ΕΤ. Κινδυνεύεις τοίνυν, ὦ Σώκратες, ἢ οὐ φίλον με ἠγεῖσθαι ἦ, εἰ ἠγῆ φίλον, οὐ πειθεσθαι ἱππάρχῳ· ἐγὼ γάρ [e] ὅπως οὐ σὺ ἐμὲ ἐξαπατᾶς - οὐκ οἶδ' ὄντινα μέντοι τρόπον - ἐν τοῖς λόγοις, οὐ δύναμαι πεισθῆναι.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὥσπερ πεττεῦων ἐθέλω σοι ἐν τοῖς λόγοις ἀναθέσθαι ὅτι βούλει τῶν εἰρημένων, ἵνα μὴ οἷη ἐξαπατᾶσθαι. πρότερον γάρ τοῦτο σοι ἀναθᾶμαι, ὡς οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν πάντες ἐπιθυμοῦσιν ἀνθρώποι;

ΕΤ. Μὴ μοι γε.
ΣΩ. Ἀλλ' ὡς τὸ ζημιοῦσθαι καὶ ἡ ζημία οὐ κακόν;

ΕΤ. Μὴ μοι γε.
ΣΩ. Ἀλλ' ὡς οὐ τῆ ζημία καὶ τῷ ζημιοῦσθαι τὸ κέρδος καὶ τὸ κερδαίνειν ἐναντίον; [230]

[a] ΕΤ. Μηδὲ τοῦτο.
ΣΩ. Ἀλλ' ὡς ἐναντίον ὃν τῷ κακῷ οὐκ ἀγαθόν ἐστι τὸ κερδαίνειν;

ΕΤ. Οὔτι πᾶν γε· τουτί μοι ἀνάθου.
ΣΩ. Δοκεῖ ἄρα σοι, ὡς ἔοικε, τοῦ κέρδους τὸ μὲν τι ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ τι κακόν.

ΕΤ. Ἐμοιγε.
ΣΩ. Ἀνατίθεμαι τοίνυν σοι τοῦτο· ἔστω γὰρ δὴ κέρδος τι ἀγαθὸν καὶ ἕτερον κέρδος τι κακόν. κέρδος δὲ γε οὐδὲν μᾶλλον ἐστὶν αὐτῶν τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν· ἦ γάρ;

ΕΤ. Πῶς με ἐρωτᾶς;
ΣΩ. Ἐγὼ φράσω. σίπιον ἐστὶν τι ἀγαθὸν τε καὶ κακόν;

[b] ΕΤ. Ναί.
ΣΩ. Ἄρ' οὐ μᾶλλον τι αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου σίπιον, ἢ ὁμοίως τοῦτο γε, σίτια, ἐστὸν ἀμφοτέρα καὶ ταῦτη γε οὐδὲν διαφέρει τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, κατὰ τὸ σίπιον εἶναι, ἀλλὰ ἦ τὸ μὲν αὐτῶν ἀγαθόν, τὸ δὲ κακόν;

ΕΤ. Ναί.

це до елегічного розміру, він записав ним як свої вірші та докази своєї мудрості, [e] щоб його співгромадяни не захоплювалися написаними в Дельфах, як "Пізнай себе" і "Нічого надміру" та іншими висловами подібного роду, а радше повинні вважати мудрими висловлювання Гіппарха; адже читаючи його слова та набуваючи смаку до його мудрості, вони могли б приїхати сюди з сіл, щоб завершити свою освіту. Є два написи: на лівій стороні кожної герми [229a] написано, що Гермес стоїть між містом і демом, а на правій:

"Це пам'ятник Гіппарху; їди з правильними думками", – сказав він. І ще є багато інших прекрасних написів на інших гермах. А на Стерійській дорозі є герма, на якій слова:

[b] "Це пам'ятник Гіппарху; не обманюй друга".

Отже, я, твій друг, не наважусь обманувати тебе і не вірити йому, хоча афіняни були під тиранією лише три роки після його смерті, коли його брат Гіппій¹ правив. І ти, якщо почуєш від усіх старих, дізнаєшся, що тільки ці роки були тиранією в Афінах, а в інший час афіняни жили майже так, ніби царював Кронос. Кажуть, що його смерть була не через те, що [c] вважали багато хто, [a same] не через ганьбу його сестри як канефори², бо це наївно, але через те, що Гармодій був коханцем Арістогітона і був вихованим ним, і останній дуже пишався тим, що виховав юнака, і вважав Гіппарха своїм суперником. У той час [d] Гармодій був закоханий у юнака з місцевої молоді, красивого і шляхетного, чие ім'я мені сказали, але я не пам'ятаю його. Юнак спочатку захоплювався Гармодієм і Арістогітоном за їхню мудрість, але, коли познайомився з Гіппархом, зневажив їх, і вони, обурені цим, вбили Гіппарха.

Співрозмовник: Отже, Сократе, ти, мабуть, не вважаєш мене своїм другом, або, якщо вважаєш мене таким, то не слухаєшся Гіппарха. [e] Ти не змусиш мене повірити, що не намагаєшся мене обдурити, роблячи ці зауваження, навіть якщо я не можу сказати, яким чином.

Сократ: Але, немов у грі в петтеї³, я хочу дозволити тобі у розмові обрати будь-що з того, що було сказано раніше, щоб ти не думав, що тебе вводять в оману. Чи дозволиш мені припустити ось це: що не всі люди бажать блага?

Співрозмовник: Ні, як на мене.

Сократ: Або що збитки і втрати не є злом?

Співрозмовник: Ні, як на мене.

Сократ: Або що користь і отримання її не є протилежним збиткам і втратам? [230a]

[a] **Співрозмовник:** Ні, як на мене.

Сократ: Але ж чи не є користь добром уже тому, що воно протилежне злу?

Співрозмовник: Аж ніяк не завжди; оце мені й виклади.

Сократ: Отже, здається, що, на твою думку, користь може бути доброю або поганою.

Співрозмовник: Так.

Сократ: Тоді я погоджуюся з тобою, що користь може бути і доброю, і поганою. Але вона не є більш доброю, ніж поганою; чи не так?

Співрозмовник: Що ти маєш на увазі?

Сократ: Я поясню. Чи є якась їжа (σίπιον), яка може бути і доброю, і поганою?

[b] **Співрозмовник:** Так.

Сократ: Що ж тоді, чи одна їжа є більшою їжею, ніж інша, чи обидві однаково є їжею, і чи вони нічим не відрізняються одна від одної, а лише тим, що одна добра, а інша погана, пояснює їх різницю.

Співрозмовник: Так.

¹ Гіппій (давньогрец. ἱππίας; бл. 570 р. до н. е. – 490 р. до н. е.) був останнім тираном Афін, який правив з 527 по 510 р. до н. е. Він був одним із Пісістратидів, групи тиранів з однієї родини в Стародавній Греції, старший брат Гіппарха.

² Канефора (давньогрец. Κανηφόρος, мн. Канефори (давньогрецька: Κανηφόροι); латин. форма множини Canephorae; букв. "Кошиконоші") – почесна посада для незаміжніх молодих жінок у Стародавній Греції, яка надавала привілей ведення процесії для жертвоприношення на святах; найвищою честю було керувати урочищеною процесією, помпою (πομπή) на Панафінейському фестивалі. Роль була відведена діві, обраній з числа аристократичних або евпатридних сімей Афін, чия чистота та молодість вважалася необхідними для успішного жертвоприношення. Її завданням було нести кошик, або канун (κανοῦν), який містив приношення ячменю або перших плодів, жертвний ніж під час процесії через місто до вівтаря на акрополі.

³ Петтея (пессея) була настільною грою на кшталт сучасних шашок, у яку грали стародавні греки. Гра відома з давніх часів. На думку вчених, це було відкриття Паламеда. Однак вона також трапляється і в давньоєгипетських пам'ятках, зокрема Гомер в "Одіссей" згадує про залицяльників Пенелопи, які грали в петтею (I 106–108).

ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ ποτὸν καὶ τάλλα πάντα, ὅσα τῶν ὄντων ταῦτα ὄντα τὰ μὲν πέπνονθεν ἀγαθὰ εἶναι, τὰ δὲ κακά, οὐδὲν ἐκείνη γε διαφέρει τὸ ἕτερον τοῦ ἐτέρου, ἢ τὸ [c] αὐτὸ ἐστίν; ὡς περ ἀνθρώπος δῆπου ὁ μὲν χρηστός ἐστίν, ὁ δὲ πονηρός.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Ἄλλ' ἀνθρώπος γε οἶμαι οὐδέτερος οὐδέτερου οὔτε μᾶλλον οὔτε ἥττον ἐστίν, οὔτε ὁ χρηστός τοῦ πονηροῦ οὔτε ὁ πονηρός τοῦ χρηστοῦ.

ΕΤ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΣΩ. Οὐκοῦν οὕτω καὶ περὶ τοῦ κέρδους διανοώμεθα, ὡς κέρδος γε ὁμοίως ἐστὶ καὶ τὸ πονηρὸν καὶ τὸ χρηστὸν;

ΕΤ. Ἀνάγκη.

ΣΩ. Οὐδὲν ἄρα μᾶλλον κερδαίνει ὁ τὸ χρηστὸν κέρδος ἔχων ἢ τὸ πονηρὸν· οὐκοῦν μᾶλλον γε κέρδος φαίνεται [d] οὐδέτερον ὄν, ὡς ὁμολογοῦμεν.

ΕΤ. Ναί.

ΣΩ. Οὐδέτερω γὰρ αὐτῶν οὔτε τὸ μᾶλλον οὔτε τὸ ἥττον πρόσεστιν.

ΕΤ. Οὐ γὰρ δῆ.

ΣΩ. Τῷ δὲ τοιοῦτω πράγματι πῶς ἂν τις μᾶλλον ἢ ἥττον ὀπιούν ἂν ποιοῖ ἢ πάσχοι, ὡς μᾶλλον τούτων προσείη;

ΕΤ. Ἀδύνατον.

ΣΩ. Ἐπειδὴ τοῖνυν κέρδη μὲν ὁμοίως ἐστὶν ἀμφοτέρα καὶ κερδαλέα, τοῦτι δὲ δεῖ ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι, διὰ τί ποτε ἀμφοτέρα αὐτὰ κέρδος καλεῖς, τί ταῦτον ἐν ἀμφοτέροις ὀρών; [e] ὡς περ ἂν εἰ [ā] σύ με ἠρώτας τὰ νυνδῆ, διὰ τί ποτε καὶ τὸ ἀγαθὸν σιτίον καὶ τὸ κακὸν σιτίον ὁμοίως ἀμφοτέρα σίτια καλῶ, εἶπον ἂν σοι διότι ἀμφοτέρα ζηρὰ τροφῆ σώματος ἐστίν, διὰ τοῦτο ἔγωγε· τοῦτο γὰρ εἶναι σιτίον κἂν σύ που ἡμῖν ὁμολογοῖς. ἢ γάρ;

ΕΤ. Ἐγώ γε.

ΣΩ. Καὶ περὶ ποτοῦ οὖν ὁ αὐτὸς ἂν τρόπος εἴη τῆς ἀποκρίσεως, ὅτι τῆ τοῦ σώματος ὑγρῆ τροφῆ, ἔαντε χρηστῆ [231] [a] ἔαντε πονηρῆ ἢ, τοῦτο τὸ ὄνομά ἐστι, ποτόν· καὶ τοῖς ἄλλοις ὡσαύτως. πειρῶ οὖν καὶ σύ ἐμὲ μιμεῖσθαι οὕτως ἀποκρινόμενον. τὸ χρηστὸν κέρδος καὶ τὸ πονηρὸν κέρδος κέρδος φῆς ἀμφοτέρον εἶναι τί τὸ αὐτὸ ἐν αὐτοῖς ὀρών, ὅτι δὴ καὶ τοῦτο κέρδος ἐστίν; εἰ δ' αὖ μὴ αὐτὸς ἔχεις ἀποκρίνασθαι, ἀλλ' ἐμοῦ λέγοντος σκόπει· ἄρα κέρδος λέγεις πᾶν κτήμα ὃ ἂν τις κτήσῃται ἢ μὴδὲν ἀναλώσας, ἢ ἔλαττον ἀναλώσας πλέον λάβῃ;

[b] ΕΤ. Ἐμοιγε δοκῶ τοῦτο καλεῖν κέρδος.

ΣΩ. Ἄρα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεις, ἔάν τις ἐσπιαθεῖς, μὴδὲν ἀναλώσας ἀλλ' εὐωχηθεῖς, νόσον κτήσῃται;

ΕΤ. Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγε.

ΣΩ. Ὑγίαιαν δὲ κτησάμενος ἀπὸ ἐστιάσεως κέρδος ἂν κτήσαιτο ἢ ζημίαν;

ΕΤ. Κέρδος.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα τοῦτο γέ ἐστι κέρδος, τὸ ὀπιούν κτήμα κτήσασθαι.

ΕΤ. Οὐ μέντοι.

ΣΩ. Πότερον οὐκ, ἔάν κακόν; ἢ οὐδ' ἂν ἀγαθὸν ὀπιούν κτήσῃται, οὐ κέρδος κτήσεται;

ΕΤ. Φαίνεται, ἔάν γε ἀγαθόν.

[c] ΣΩ. Ἐάν δὲ κακόν, οὐ ζημίαν κτήσεται;

ΕΤ. Ἐμοιγε δοκεῖ.

ΣΩ. Ὅρας οὖν ὡς πάλιν αὖ περιτρέχεις εἰς τὸ αὐτό; τὸ μὲν κέρδος ἀγαθὸν φαίνεται, ἢ δὲ ζημία κακόν.

ΕΤ. Ἀπορῶ ἔγωγε ὅτι εἶπω.

ΣΩ. Οὐκ ἀδίκως γε σύ ἀπορῶν. ἔτι γὰρ καὶ τότε ἀπόκριναι· ἔάν τις ἔλαττον ἀναλώσας πλέον κτήσῃται, φῆς κέρδος εἶναι;

ΕΤ. Οὔτι κακόν γε λέγω, ἀλλ' ἔάν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἔλαττον ἀναλώσας πλέον λάβῃ.

[d] ΣΩ. Καὶ ἐγὼ μέλλω τοῦτο ἐρήσεσθαι. φέρε γὰρ, ἔάν τις χρυσίου σταθμὸν ἤμισον ἀναλώσας διπλάσιον λάβῃ ἀργυρίου, κέρδος ἢ ζημίαν εἴληφεν;

ΕΤ. Ζημίαν δῆπου, ὡς Σώκρατες· ἀντὶ δωδεκαστασίου γὰρ διστάσιον αὐτῷ καθίσταται τὸ χρυσίον.

ΣΩ. Καὶ μὴν πλέον γ' εἴληφεν· ἢ οὐ πλέον ἐστὶ τὸ διπλάσιον τοῦ ἡμίσεος;

ΕΤ. Οὔτι τῆ ἀξία γε ἀργύριον χρυσίου.

Сократ: Те ж саме стосується напоїв та інших речей, які можуть бути добрими або поганими. Вони однакові за своєю суттю, але [c] відрізняються якістю (διαφέρει τὸ ἕτερον τοῦ ἐτέρου, ἢ τὸ αὐτὸ ἐστίν). Як, наприклад, людина може бути хорошою (χρηστός) або лихою (πονηρός).

Співрозмовник: Так.

Сократ: Але, на мою думку, людина не є ані тим, ані іншим, ні більшою мірою, ні меншою: ні хороша людина щодо лихої, ні лиха щодо хорошої.

Співрозмовник: Правильно кажеш.

Сократ: Також давай подумемо про користь, чи не є вона однакою як лихою, так і хорошою?

Співрозмовник: Певна річ.

Сократ: Отже, той, хто має хорошу користь, не має більше користі, ніж той, хто має лиху користь. [d] Тому користь не видається більшою чи меншою для жодного з них, як ми і погодилися.

Співрозмовник: Так.

Сократ: Адаже жодному з них не додає більше або менше користі.

Співрозмовник: Так, звісно.

Сократ: Тоді як можна вважати більше або менше корисним те, що не має жодної з цих властивостей?

Співрозмовник: Це неможливо.

Сократ: Отже, оскільки обидва види користі є однаковими і вигідними, ми повинні розглянути ось це: чому ти називаєш обидва види користю? Що спільного ти бачиш у них? [e] Наприклад, якби ти запитав мене про те, про що ми говоримо зараз: чому і добра їжа, і погана їжа однаково називаються їжею, я б відповів тобі, що це тому, що обидві вони є поживою для тіла. Саме тому я вважаю, що це і є їжа, з чим, мабуть, і ти погодишся зі мною. Чи не так?

Співрозмовник: Так, погоджуюсь.

Сократ: І так само і про питво відповідь буде такою ж, що вола пожива тіла, [231a] незалежно від того, чи добре воно чи лихе, носить цю назву – пиття; і те саме з рештою. Тому постарайся зі свого боку наслідувати мій спосіб відповіді. Коли ти кажеш, що добра користь і лиха користь є обидві користями, то що ж ти вбачаєш у них обох отождного, що останню також робить користю? Але якщо ти знову не знаєш, як мені відповісти, стеж за моїм міркуванням: отже, ти називаєш користю всяке придбання, зроблене кимось або зовсім без витрат, або з малими витратами в порівнянні з придбаною користю?

[b] **Співрозмовник:** Я, мабуть, так це і називаю.

Сократ: Чи ти скажеш таке, якщо хтось, переївши на бенкеті (εὐωχηθείς), не витративши нічого, захворіє?

Співрозмовник: Ні, присягаюсь Зевсом.

Сократ: А якщо він отримає здоров'я від бенкету, чи буде це користю чи втратою?

Співрозмовник: Користю.

Сократ: Отже, це не завжди користь – придбати той чи інший набуток.

Співрозмовник: Звісно, ні.

Сократ: Чи правильно вважати, що якщо щось погане? Або навіть якщо не придбає щось добре, чи не набуває користі?

Співрозмовник: Мабуть, якщо це щось добре.

[c] **Сократ:** А якщо це щось погане, чи це буде збитком?

Співрозмовник: Думаю, так.

Сократ: Ти бачиш, як ми знову повертаємось до того ж самого; користь виявляється добром, а збиток злом.

Співрозмовник: Я дійсно в безвихідному стані, що сказати.

Сократ: Ти не безпідставно так себе почуваш. Відповідай ще на це: якщо хтось витратить менше і отримає більше, то чи буде це користю?

Співрозмовник: Я маю на увазі не погані речі, а коли він отримує більше золота чи срібла, витративши менше.

[d] **Сократ:** І я ще збираюся запитати. Припустимо, хтось витратив половину ваги золота, а отримав удвічі більше срібла, чи буде це користю чи збитком?

Співрозмовник: Звісно, збитком, Сократе; замість дванадцяти статерів¹ йому буде встановлено два статери в золоті.

Сократ: Але він отримав більше; чи не є удвічі більшим за половину?

Співрозмовник: Але не за вартістю, адже срібло не дорівнює золоту.

¹ Статер (давньогрець. Στατήρ) – стародавня монета, яка використовувалася в різних регіонах Греції. Термін також використовується для подібних монет, що схожі на грецькі статери, але карбувалися в інших місцях стародавньої Європи. Відношення фунту золота до фунту срібла дорівнювалося 12:1.

ΣΩ. Δεῖ ἄρα, ὡς εἶοικε, τῷ κέρδει τοῦτο προσεῖναι, τὴν ἀξίαν. νῦν γοῦν τὸ μὲν ἀργύριον πλέον ὄν τοῦ χρυσοῦ οὐ φῆς ἀξίον εἶναι, τὸ δὲ χρυσίον ἔλαττον ὄν ἀξίον φῆς εἶναι.

[e] ET. Σφόδρα· ἔχει γὰρ οὕτως.

ΣΩ. Τὸ μὲν ἀξίον ἄρα κερδαλέον ἐστίν, ἐάντε σμικρὸν ἢ ἐάντε μέγα, τὸ δὲ ἀνάξιον ἀκερδῆς.

ET. Ναί.

ΣΩ. Τὸ δὲ ἀξίον λέγεις ἀξίον εἶναι ἄλλο τι ἢ κεκτῆσθαι;

ET. Ναί, κεκτῆσθαι.

ΣΩ. Τὸ δὲ ἀξίον αὐτὸ λέγεις κεκτῆσθαι τὸ ἀνωφελὲς ἢ τὸ ὠφέλιμον;

ET. Τὸ ὠφέλιμον δῆπου.

[232]

[a] ΣΩ. Οὐκοῦν τὸ ὠφέλιμον ἀγαθὸν ἐστίν;

ET. Ναί.

ΣΩ. Οὐκοῦν, ὡς ἀνδρείοι πάντων, οὐ τὸ κερδαλέον ἀγαθὸν αὐτὸ πάλιν τρίτον ἢ τέταρτον ἔχει ἡμῖν ὁμολογούμενον;

ET. Ἔοικεν.

ΣΩ. Μνημονεύεις οὖν ὅθεν ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος γέγονεν;

ET. Οἴμαι γε.

ΣΩ. Εἰ δὲ μή, ἐγὼ σε ὑπομνήσω. ἡμφεσβήτησάς μοι τοὺς ἀγαθοὺς μὴ πάντα τὰ κέρδη βούλεσθαι κερδαίνειν, ἀλλὰ τῶν κερδῶν τάγαθὰ, τὰ δὲ πονηρὰ μὴ.

ET. Ναίχι.

[b] ΣΩ. Οὐκοῦν νῦν πάντα τὰ κέρδη ὁ λόγος ἡμᾶς ἠνάγκακε καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα ὁμολογεῖν ἀγαθὰ εἶναι;

ET. Ἦνάγκακε γάρ, ὡς Σώκρατες, μᾶλλον ἐμέ γε ἢ πέπεικεν.

ΣΩ. Ἄλλ' ἴσως μετὰ τοῦτο καὶ πείσειεν ἄν· νῦν δ' οὖν, εἴτε πέπεισαι εἴτε ὀπωσθὴ ἔχεις, σύμφης γοῦν ἡμῖν πάντα τὰ κέρδη ἀγαθὰ εἶναι, καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα.

ET. Ὁμολογῶ γὰρ οὖν.

ΣΩ. Τοὺς δὲ χρηστοὺς ἀνθρώπους βούλεσθαι τάγαθὰ ὁμολογεῖς ἅπαντα ἅπαντας· ἢ οὐ;

ET. Ὁμολογῶ.

[c] ΣΩ. Ἄλλὰ μὲν δὴ τοὺς γε πονηροὺς αὐτὸς εἶπες ὅτι καὶ σμικρὰ καὶ μεγάλα κέρδη φιλοῦσιν.

ET. Εἶπον.

ΣΩ. Οὐκοῦν κατὰ τὸν σὸν λόγον πάντες ἀνθρώποι φιλοκερδεῖς ἂν εἶεν, καὶ οἱ χρηστοὶ καὶ οἱ πονηροί.

ET. Φαίνεται.

ΣΩ. Οὐκ ἄρα ὀρθῶς ὀνειδίζει, εἴ τίς τῶ ὀνειδίζει φιλοκερδεῖ εἶναι· τυγχάνει γὰρ καὶ ὁ ταῦτα ὀνειδίζων αὐτὸς τοιοῦτος ὢν.

Сократ: Отже, здається, що для користі має значення цінність. Адже зараз ти кажеш, що срібло, хоч його більше, не має такої вартості, а золото, хоч його менше, має вартість.

[e] **Співрозмовник:** Так, це дійсно.

Сократ: Таким чином, цінне є вигідним, незалежно від того мале чи велике, а нецінне – невигідним.

Співрозмовник: Так.

Сократ: А чи ти кажеш, що цінне (ἀξίον) є щось інше, ніж те, що варте володіння (κεκτῆσθαι)?

Співрозмовник: Так, [що варте] володіння.

Сократ: А те, що називаючи корисним володіння, говориш про володіння чимось некорисним (ἀνωφελὲς) чи корисним (ὠφέλιμον)?

Співрозмовник: Звичайно, корисним.

[232]

[a] **Сократ:** Корисне – це добро?

Співрозмовник: Так.

Сократ: Отже, о наймужніший з усіх, чи не втрете, або навіть учетверте ми приходимо до висновку, що вигода є добром?

Співрозмовник: Мабуть, так.

Сократ: Пам'ятаєш, звідки почалась наша розмова?

Співрозмовник: Думаю, так.

Сократ: Якщо ні, то я нагадаю тобі. Ти заперечував, що добрі люди не хочуть отримати всі користі, а лише ті, які є добрими, а лихі – ні.

Співрозмовник: Так.

[b] **Сократ:** Отже, тепер наша розмова змусила нас погодитися, що всі користі, малі чи великі, є добрими?

Співрозмовник: Мабуть, так, Сократе, хоч це більше змусило мене погодитися, ніж переконало.

Сократ: Можливо, пізніше ти будеш переконаний. Але зараз, погодься, що всі користі є добрими, як малі, так і великі.

Співрозмовник: Я погоджуюсь.

Сократ: Чи визнаєш ти, що добрі люди бажать усіх благ для всіх, чи ні?

Співрозмовник: Так, визнаю.

[c] **Сократ:** А ти сказав, що лихі люди люблять всі користі, як малі, так і великі.

Співрозмовник: Так, сказав.

Сократ: Отже, за твоїм висловом, всі люди є користюлюбивими, як хороші, так і лихі.

Співрозмовник: Мабуть.

Сократ: Отже, неправильно дорікати комусь за те, що хтось є користюлюбним; адже той, хто дорікає, виявляється таким самим.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

Cooper, J. M., & Hutchinson, D. S. (Eds.). (1997). *Plato: Complete works*. Hackett Publishing.

Migliori, M. (2023). *How Plato writes: The educational and protreptic intent of the great student of Socrates* (Lecturae Platonis 13). Academia Verlag. <https://doi.org/10.5771/9783985721467>

Pangle, T. L. (1987). *The roots of political philosophy: Ten forgotten Socratic dialogues*. Cornell University Press.

Plato. (1910). Ἰππάρχως. Platonis Opera, Tomus II: Tetralogia III–IV (John Burnet, Ed.) (pp. 225–231). Clarendon Press.

Plato. (1927). Hipparchus, Plato. *Charmides. Alcibiades I and II. Hipparchus. The Lovers. Theages. Minos. Epinomis* (W. R. M. Lamb, Trans.). Loeb Classical Library 201 (pp. 275–306). Harvard University Press.

Platon. (2014). Hipparque ou l'Amour du gain, Plato. *Œuvres complètes*, traduites par Victor Cousin (pp. 846–861). Arvensa Editions.

Platon. (1930). Hipparque (J. Souilhé, Trans. & Ed.). In *Œuvres complètes* (t. XIII, 2e partie). Les Belles Lettres (pp. 80–104).

Platon. (1855). Hipparchos (Lucri cupidus) (F. E. D. Schleiermacher, Trans.). In *Platons Werke* (1. Teil, 2. Band, 3. Aufl., ss. 225–240).

Schofield, M. (2023). *How Plato writes: Perspectives and problems*. Cambridge University Press.

Scrofanì, F. (2021). Les dialogues apocryphes comme exégèses des dialogues authentiques? *Études platoniciennes*, 16. <https://doi.org/10.4000/etudesplatoniciennes.2125>

References

Cooper, J. M., & Hutchinson, D. S. (Eds.). (1997). *Plato: Complete works*. Hackett Publishing.

Migliori, M. (2023). *How Plato writes: The educational and protreptic intent of the great student of Socrates* (Lecturae Platonis 13). Academia Verlag. <https://doi.org/10.5771/9783985721467>

Pangle, T. L. (1987). *The roots of political philosophy: Ten forgotten Socratic dialogues*. Cornell University Press.

Plato. (1910). Ἰππάρχως. Platonis Opera, Tomus II: Tetralogia III–IV (John Burnet, Ed.) (pp. 225–231). Clarendon Press.

Plato. (1927). Hipparchus, Plato. *Charmides. Alcibiades I and II. Hipparchus. The Lovers. Theages. Minos. Epinomis* (W. R. M. Lamb, Trans.). Loeb Classical Library 201 (pp. 275–306). Harvard University Press.

Platon. (2014). Hipparque ou l'Amour du gain, Plato. *Œuvres complètes*, traduites par Victor Cousin (pp. 846–861). Arvensa Editions.

Platon. (1930). Hipparque (J. Souilhé, Trans. & Ed.). In *Œuvres complètes* (t. XIII, 2e partie). Les Belles Lettres (pp. 80–104).

Platon. (1855). Hipparchos (Lucri cupidus) (F. E. D. Schleiermacher, Trans.). In *Platons Werke* (1. Teil, 2. Band, 3. Aufl., ss. 225–240).

Schofield, M. (2023). *How Plato writes: Perspectives and problems*. Cambridge University Press.

Scrofanì, F. (2021). Les dialogues apocryphes comme exégèses des dialogues authentiques? *Études platoniciennes*, 16. <https://doi.org/10.4000/etudesplatoniciennes.2125>

Отримано редакцією журналу / Received: 07.01.26

Схвалено до друку / Accepted: 31.03.26

Опубліковано / Published: 31.05.26

Vitalii TURENKO, DSc (Philosophy), Senior Researcher
ORCID ID: 0000-0003-0572-9119
e-mail: vitali_turenko@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE (PSEUDO-)PLATONIC "HIPPARCHUS": A UKRAINIAN TRANSLATION

This publication presents, for the first time, a Ukrainian translation of the (Pseudo-)Platonic dialogue "Hipparchus". The scholarly editor of the translation is Lesia Leonidivna Zvonska, Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology, and Neo-Hellenic Studies at the Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

K e y w o r d s : *(Pseudo-)Plato, Hipparchus, ancient philosophy, ancient Greek literature, ancient Greek philosophy, Platonic dialogues.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.